

Xeris spectrum (Linnaeus, 1758)

Rødlistet art

faktaark

Xeris spectrum er en stor, karakteristisk art. Den tilhører familien bartreveys (Siricidae), og som familienavnet indikerer er den knyttet til bartrær. Arten kjennetegnes først og fremst ved at hunnene har et usedvanlig langt eggleggingsorgan. I Norge er den særlig utbredt i de sørøstlige delene av landet, men funn er også gjort i andre landsdeler.

Status
Kategori sårbar (VU) i Norsk rødliste for arter 2010.

Registrerte funn av *Xeris spectrum* i Norge.

Kjennetegn

X. spectrum er en påfallende slank bartreveys. Fargen er svart og matt. Den mangler den blålige glansen som våre to andre svarte treveysarter har. Bena er gule, og på hver side av bakhodet finnes som regel en liten lys flekk. På hver side av brystet er det to gulbrune striper. Årenettet i vingene er lyst brunlig og langs ytterkanten av vingene finnes antydninger til skygger. Som andre treveys varierer den betydelig i størrelse. Hunnene kan bli opptil 40 mm lange, mens hannene som regel er mindre. Med unntak av eggleggingsorganet, likner hannen hunnen. Hunnen skiller fra alle andre bartreveys ved at den har et svært langt eggleggingsorgan, nesten like langt som resten av kroppen. Ingen av våre andre bartreveysarter har så langt eggleggingsorgan, og forveksling med disse er derfor umulig. De kan imidlertid minne om store parasittveys (Ichneumonidae, *Rhyssa* sp. og *Megarhyssa* sp.).

Utbredelse

Arten har globalt sett en stor utbredelse, som omfatter den palearktiske-, nearktiske-, og orientalske region. Flere underarter er beskrevet, og disse følger i store trekk de ulike regionene. Hos oss er arten først og fremst utbredt i Sør-Norge, hvor de fleste funn er gjort på Østlandet. Den er også kjent fra Vestlandet og funn skal også være gjort i Nordland. Sannsynligvis er arten noe oversett, dels fordi den lett kan forveksles med store parasittveys, samt at den har et noe kryptisk levevis. Registrerte funn siden 2000 er: Kjerringhøgda i Enebakk (2001), Bjørkeflåtten i Fet (2007) og Solbrekke i Fredrikstad (2010).

Biologi

X. spectrum er først og fremst knyttet til gran og, i mindre utstrekning, furu. Utenfor Norden er andre furu- og granarter kjent som vertstrær. Spesielt edelgranarter (*Abies*) er foretrukket. Hunnene legger eggene sine på den nederste delen av stammen på stående døde trær, men liggende trær kan sannsynligvis også til en viss grad benyttes. Av og til kan flere hunner stå side om side og legge egg. Med det lange eggleggingsorganet borer hun seg inn i veden og plasserer egget opptil et par cm inn. Når hun er ferdig drar hun eggleggingsorganet ut for så å bore et nytt hull, og bare ett egg plasseres i hvert hull. Larvene er ikke i stand til selv å spise og bryte ned uinfisert treverk, og de er derfor helt avhengige av en spesiell vednedbrytende sopp. Hos de fleste treveysarter infiserer hunnen treet med sopp samtidig som hun legger egg. *S. spectrum* har derimot ikke denne evnen, og den er derfor avhengig av at noen andre treveysarter har vært der før henne og gjort jobben. *X. spectrum* ser også ut til å dra fordel av trær som er angrepet av barkbiller (muligens

Barskogsmiljøer som dette, med innslag av døde, stående grantrær, er habitatet til *Xeris spectrum*.

særlig stor granbarkbille (*Ips typographus*). Barkbillene sørger for tilgang på egnet substrat for vepsen. Larvene gnager ganger i treverket, og disse gangene kan bli over en meter lange. Gangene snirkler seg gjennom ulike dyp i veden, og larven fyller gangen etter seg med lyst, fint mel som de pakker sammen slik at den blir tett. Larvegangene og klekkeshullet har et tverrsnitt på 3–4 mm. Larven bruker rundt to år på sin utvikling, og forpoppingen skjer i den ytterste delen av larvegangen. I motsetning til andre bartreveps, påtreffes voksne *X. spectrum* gjerne tidlig på sommeren, fra slutten av juni til begynnelsen av juli, men av de funn som er kjent fra Norge, er også flere gjort i slutten av juli, og også noen i august og september. Arten flyr gjerne i skumringen, men den kan også påtreffes i solskinn midt på dagen.

Bestandsstatus

Det finnes ingen tall på bestandstørrelse hos denne arten i Norge. De fleste funn er av eldre dato. Svært få funn er gjort de siste 10 årene, til tross for økt fokus og innsamling de senere år. Sannsynligvis responderer arten negativt på moderne skogbruk. Bestandskogbruk, samt aktiv kamp mot barkbiller gjennom uttak av tørt virke gjennom årtier, er faktorer som vurderes som negative for denne arten.

Referanser

Bakke, A. 1960. Utbredelsen av treveps (Hym., Xiphyrididae et Siricidae) i Norge. Norsk Entomol. Tidsskr. 11, 117–120.

Cederberg, B. & Ehnstöm, B. 2002. *Xeris spectrum*, snyltevedstekel. Faktablad. ArtDatabanken 2005-05-11.

Ehnström, B. & Axelsson, R. 2002. Insektgnag i bark och ved. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Jensen, T. S. 1988. Træhvepsen *Xeris spectrum* (Linnaeus, 1758) (Hymenoptera, Siricidae) – nye registreringer efter 100 år. Ent. Meddr 56 (1), 13–15.

Midtgaard, F. 1988. The Norwegian Siricoidea (Hymenoptera). Fauna norv. Ser. B. 35 (2), 53–60.